

EUROPEISKA UNIONEN

Regionkommittén

FRA

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

Att göra rättigheter till verklighet

en handledning för lokala och regionala myndigheter

→ SAMORDNING
OCH LEDARSKAP

→ DELTAGANDE OCH
DET CIVILA SAMHÄLLET

→ ATT KOMMUNICERA
GRUNDLÄGGANDE
RÄTTIGHETER

→ ATT FÖRSTÅ
GRUNDLÄGGANDE
RÄTTIGHETER

→ PLANERING,
ÖVERVAKNING OCH
UTVÄRDERING

FÖRORD

Denna broschyr är ett resultat av de senaste årens givande samarbete mellan Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) och Regionkommittén för att främja det praktiska genomförandet av de grundläggande rättigheterna på alla förvaltningsnivåer. Syftet med broschyren är att ge tjänstemän på lokal och regional nivå en ram som hjälper dem att bättre förstå vad grundläggande rättigheter innebär och att använda denna när de fattar beslut och utför sina dagliga arbetsuppgifter och aktiviteter.

Vi hoppas att den kommer att inspirera lokala och regionala myndigheter att bli mer medvetna om sin viktiga roll när det gäller att slå vakt om de grundläggande rättigheterna vid utformningen av politiken och stärka deras ställning i EU:s struktur för flernivåstyre. Genom utbyte av värdefulla erfarenheter och bästa praxis bör den också uppmuntra dem att skaffa sig de kunskaper och färdigheter som krävs för att kunna främja och skydda de grundläggande rättigheterna.

Broschyren kommer att hjälpa tjänstemän att ta itu med en rad viktiga frågor: Hur ska man till exempel förstå kopplingen mellan grundläggande rättigheter och olika politiska frågor? Hur kan man omsätta dem i konkreta, praktiska och påtagliga åtgärder? Hur gör man en lämplig planering med ändamålsenliga åtgärder för att kunna möta människors behov och förväntningar på bästa möjliga sätt? Hur ökar man allmänhetens medvetenhet om frågor med koppling till grundläggande rättigheter? Vägledning finns i denna broschyr.

Att ge beslutsfattare och tjänstemän på lokal och regional nivå större självbestämmande är det bästa sättet att effektivt säkerställa respekten för de grundläggande rättigheterna, som står i centrum för de europeiska värderingarna, bland annat demokratin. Att skapa och upprätthålla starka förbindelser mellan myndigheter på alla nivåer och det civila samhället är dessutom en förutsättning för en framgångsrik och hållbar förvaltning som bygger på demokrati, respekt för medborgarnas rättigheter och rättsstatsprincipen. Vi hoppas att denna broschyr bidrar till detta mål och att den utgör intressant läsning för er.

Michel Lebrun
Ordförande
Regionkommittén

Morten Kjaerum
Direktör
Europeiska unionens byrå
för grundläggande rättigheter

VARFÖR BÖR TJÄNSTEMÄN PÅ REGIONAL OCH LOKAL NIVÅ LÄSA DENNA HANDEDNING?

På alla förvaltningsnivåer måste tjänstemännen se till att de grundläggande rättigheterna är en verklighet för de människor de tjänar. Genom att garantera dessa rättigheter i politiken och tillhandahållandet av tjänster behandlar de nationella, regionala och lokala myndigheterna enskilda personer på ett rättvist, värdigt och respektfullt sätt, samtidigt som de skapar balans mellan behoven hos samhället som helhet.

De grundläggande rättigheterna kan verka abstrakta. Men de enskilda medborgarna utövar dem varje dag när de deltar i utbildning eller får medicinsk behandling, åtnjuter hälsosamma och säkra arbetsförhållanden eller kritiserar orättvis behandling.

Regionala och lokala myndigheter uppmanas att främja uppfyllandet av de grundläggande rättigheterna – i sitt eget arbete och när det gäller tjänster som beställs, delegeras eller finansieras av dem men utförs av andra. Det är också mycket viktigt att dessa myndigheters arbete når ut till människorätsorganisationer och att deras insatser stöds av icke-statliga organisationer. Samordningen mellan dessa olika aktörer spelar därför en grundläggande roll för ett framgångsrikt utövande av grundläggande rättigheter.

Grundläggande rättigheter i praktiken

År 2009 inledde byrån för grundläggande rättigheter ett samarbete med nationella, regionala och lokala tjänstemän från Belgien, Tjeckien, Nederländerna, Spanien, Sverige och Storbritannien samt med Regionkommittén – EU:s ledamotsförsamling för regionala och lokala företrädare – i syfte att undersöka de mest effektiva sätten att integrera planeringen och införa en gemensam förvaltning av mänskliga rättigheter.

I september 2013 sammanställde man de lärdomar som dragits på **Joining up fundamental rights**, ett onlineverktyg för lokala, regionala och nationella offentliga tjänstemän som erbjuder rådgivning för att bidra till att tillämpa grundläggande rättigheter i deras beslutsfattande och tillhandahållande av tjänster.

<http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

Undersökningar som genomförts av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) på senare tid visar att kränkningar av rättigheterna fortfarande är alltför vanliga runt om i EU:

- Var tredje kvinna har utsatts för fysiskt eller sexuellt våld sedan 15 års ålder.
- Nästan varannan rom säger sig ha upplevt diskriminering på grund av sin etniska bakgrund.
- Över 20 % av de homo- och bisexuella uppgiftslämnarna uppger sig ha utsatts för fysiskt våld på grund av sin sexuella läggning.
- Mer än hälften av de judiska uppgiftslämnarna säger att utslag av fientlighet mot judar på öppen gata och andra offentliga platser är ett utbrett problem.

DE VIKTIGASTE UTMANINGARNA FÖR REGIONALA OCH LOKALA TJÄNSTEMÄN

Erfarenheter som samlats in från hundratals regionala och lokala tjänstemän under workshoppar och målgruppsdiskussioner runt om i EU har tydliggjort vissa viktiga utmaningar som kan delas in i de fem huvudkategorierna nedan. Denna handledning, **Att göra rättigheter till verklighet**, innehåller konkreta förslag som illustreras med exempel på vad andra tjänstemän har gjort.

	Läs igenom avsnittet	Sida
▼ Hur ska man se till att regionala och lokala initiativ är förenliga med nationella, europeiska och internationella skyldigheter?	ATT FÖRSTÅ GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER	4
▼ Hur kan man samarbeta för att samordna verksamheter och undvika dubbelarbete? Hur får man stöd från ledare – såväl högre tjänstemän som politiker?	SAMORDNING OCH LEDARSKAP	7
▼ Hur kan man förklara grundläggande rättigheter på ett sätt som knyter an till det dagliga livet och är lätt att förstå?	ATT KOMMUNICERA GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER	10
▼ Hur kan man förstå och involvera olika samhällsgrupper och berörda aktörer?	DELTAGANDE OCH DET CIVILA SAMHÄLLET	13
▼ Hur ska man identifiera vilka uppgifter/vilken information och vilka personer som bör övervakas och utvärderas?	PLANERING, ÖVERVAKNING OCH UTVÄRDERING	15

Mer detaljerad information, inklusive andra exempel på praxis och användbara resurser, finns på engelska på <http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

Begreppen "grundläggande rättigheter" och "människa rättigheter" är synonyma i den här handboken.

ATT FÖRSTÅ GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Hur ska man förstå de grundläggande rättigheterna och göra kopplingar till andra rättsliga ramar?

Alla förvaltningsnivåer och förvaltningssektorer, inklusive regionala och lokala aktörer, måste följa skyldigheter med koppling till grundläggande rättigheter i enlighet med nationell, europeisk och internationell rätt.

Alla EU:s medlemsstater är parter i den **europiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna**, **Europarådets konventioner** i olika frågor och **FN:s fördrag om mänskliga rättigheter**. Inom EU är **stadgan om de grundläggande rättigheterna** även bindande för medlemsstaterna när de tillämpar EU:s lagstiftning. Staterna har en skyldighet att respektera, skydda och uppfylla de mänskliga rättigheterna och att omsätta dem i nationell lagstiftning.

Respekt för de rättsliga ramarna

För att se till att verksamheten följer de grundläggande rättigheterna bör man:

- identifiera tillämpliga bestämmelser med koppling till de grundläggande rättigheterna i den nationella lagstiftningen,
- kontrollera relevanta normer på EU-nivå och internationell nivå,
- söka juridisk rådgivning för att klargöra de rättsliga skyldigheterna.

Exempel

I Storbritannien innebar Human Rights Act (1998) att de rättigheter som fastställs i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna blev tillämpliga i brittiska domstolar. Justitieministeriet utarbetade **Human rights, human lives**, en handbok för offentliga myndigheter på alla nivåer som ska hjälpa tjänstemännen att tillämpa Human Rights Act. Den innehåller råd och exempel från det verkliga livet på hur man bör göra för att ta hänsyn till den potentiella inverkan på de grundläggande rättigheterna när man utarbetar nya strategier och förfaranden eller försöker förbättra offentliga tjänster <http://www.equalityhumanrights.com/>

Checklista

Hur ska man se till att regionala och lokala initiativ är förenliga med nationella, europeiska och internationella skyldigheter?

1. Har ni lyckats identifiera alla relevanta nationella lagar?
2. Har ni beskrivit den rättsliga ramen/de rättsliga ramarna i dokumentationen med koppling till ert initiativ i fråga om grundläggande rättigheter?
3. Har ni tagit hänsyn till EU:s rättsliga ram, t.ex. förordningar, direktiv och rättspraxis från Europeiska unionens domstol?
4. Har ni hänvisat till FN:s och Europarådets fördrag samt rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna eller beslut som fattats av FN:s organ?

Nyckelresurser

- Europarådets fördrag: <http://conventions.coe.int/>
- FN:s fördrag: <http://treaties.un.org>
- FRA:s databas över rättspraxis – en sammanställning av rättspraxis från Europeiska unionens domstol: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/case-law>
- Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna: <http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/>
- FRA:s Charter 4 Mobile – en gemensam portal för mobila enheter som handlar om EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna: <http://fra.europa.eu/en/charter4mobile>

Råd från sakkunniga

De grundläggande rättigheterna är komplexa och dynamiska och utvecklas i takt med att nya regler och initiativ antas och genomförs.

- Offentliga tjänstemän kan få experthjälp beträffande grundläggande rättigheter från nationella myndigheter, oberoende organ, det civila samhället och den akademiska världen.
- Det är viktigt att ha tillgång till oberoende experter och specialister på det tekniska området, eftersom källuppgifterna blir mer tillförlitliga om den som tillhandahåller dem inte påverkas av politiska eller externa influenser.

Exempel

Ett exempel på samarbete på EU-nivå är Eurocities arbete på området fattigdom och utanförskap. Detta nätverk ger tjänstemän möjlighet att utbyta åsikter och erfarenheter från program och projekt som har genomförts i deras städer. Eurocities övervakar också EU-politikens utveckling (som påverkar den lokala förvaltningen) och organiserar möten, seminarier och konferenser för att utbyta sakkunskap och lärdomar. <http://www.eurocities.eu/>

Checklista

Utnyttjar ni tillgänglig sakkunskap om grundläggande rättigheter?

1. Har ni involverat organisationer eller institut som är erkända instanser när det gäller grundläggande rättigheter, till exempel en nationell institution för mänskliga rättigheter eller ett forskningsinstitut?
2. Har ni utbytt idéer med kolleger från andra EU-medlemsstater för att dela med er av era egna kunskaper och dra lärdom av bästa praxis?
3. Har ni arbetat med mellanhänder (civilsamhället, lokalsamhällen eller den akademiska världen) för att öka förståelsen för utsatta personers behov?

Nyckelresurser

- International Coordinating Committee for National Human Rights Institutions: <http://nhri.ohchr.org>
- European Network of National Human Rights Institutions <http://nhri.ohchr.org/EN/Regional/Europe>
- European Network of Equality Bodies: <http://www.equineteurope.org>
- International Ombudsperson Institutions: <http://www.theioi.org/>
- ECCAR – European Coalition of Cities against Racism: <http://www.eccar.info>
- FRA Fundamental Rights Platform – förteckning över civilsammansorganisationer som arbetar med grundläggande rättigheter: <http://fra.europa.eu/en/cooperation/civil-society>

3.3 Utbildning

Utbildning om grundläggande rättigheter gör att de offentliga tjänsterna tillhandahålls mer effektivt och professionellt och med bättre lyhördhet. Med utbildning har tjänstemännen goda förutsättningar för att skydda alla människors grundläggande rättigheter.

- Erfarenheterna visar också att obligatorisk utbildning kan skapa motstånd mot frågor om grundläggande rättigheter.
- Det rekommenderas att man tar reda på vilka anställda som skulle kunna ha nytta av fortbildning och förmår dem att delta.
- Att baka in frågor om grundläggande rättigheter i den allmänna utbildningen för de anställda har visat sig leda till större kontinuitet, inverkan och räckvidd. Dessutom sparar detta medel och resurser.

Exempel

Centrum för studier och information om mänskliga rättigheter vid universitetet i Utrecht i Nederländerna höll ett seminarium om ratificering av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess konsekvenser. Detta ingick i en rad debatter om lokala grundläggande rättigheter som Utrechts kommun tagit initiativ till. Seminariet byggde på extern sakkunskap och erfarenheter inom samma område och innefattade presentationer från lokala myndigheter, universitetet och organisationer som arbetar med personer med funktionshinder.
<http://www.utrecht.nl/>

Checklista

Använder ni rätt verktyg och partner för utbildning om grundläggande rättigheter?

1. Har ni kartlagt och identifierat specifika målgrupper för utbildningen? Ingår ledningen och förtroendevalda?
2. Tas medvetenhet om de grundläggande rättigheterna i beaktande vid utvärderingen av resultat och karriärutveckling?
3. Använder ni konkreta exempel från det dagliga arbetet och kopplar detta till deltagarnas faktiska arbetsituation?
4. Omfattar utbildningen uppföljning och fortlöpande handledning?

Nyckelresurser

- Europeiska nätverket för fortbildning av tjänstemän (European Civil Service Training Network), inrättat av Europarådet och kongressen för lokala och regionala myndigheter: <http://www.coe.int/t/congress/>
- Marginalised Minorities in Development Programming – A United Nations Development Programme Resource Guide and Toolkit: <http://www.undp.org/>
- Handböcker från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter för specialister i olika ämnen: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/>
- FRA Fundamental rights-based police training – A manual for police trainers: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications>
- Vägledning i mångfald för faktabaserade program i public service-tv, Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/tools>

Mer information, exempel och resurser finns på
<http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

SAMORDNING OCH LEDARSKAP

Varför är
partnerskap så
viktigt – både internt
och externt?

Att samordna olika förvaltningsnivåers arbete bidrar till att skapa ett mer enhetligt genomförande av de grundläggande rättigheterna i politiska åtgärder och tjänster. I tider av ekonomisk åtstramning är det än viktigare med samordning och ledarskap för att säkerställa sammanslagning av resurser och sakkunskap.

Samordningen kan stärkas genom att

- involvera förtroendevalda, eftersom erfarenheterna har visat att detta bidrar till att skapa det ledarskap som behövs för att åstadkomma resultat vid planeringen av politiska åtgärder och tjänster,
- tydligare fördela ansvaret mellan och inom olika förvaltningsnivåer – för att undvika dubbelarbete måste varje sektor/nivå vara medveten om och tydligt definiera både sina egna och även andra förvaltningsnivåers/sektorers ståndpunkter och roller,
- dela resurser och information mellan alla nivåer och sektorer inom förvaltningen, eftersom det bidrar till att lösa problemen med överlappningar och luckor.

Exempel

För att främja genomförandet av politiken på alla nivåer antog den spanska regeringen en strategisk plan för medborgarskap och integration. Som en central resurs för regionala myndigheter och kommuner utgjorde planen en ram för samarbete i syfte att förbättra den sociala integrationen av invandrargrupper när det gäller tillhandahållandet av tjänster, t.ex. utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och boende, samt ökad medvetenhet och likabehandling. <http://www.immigrationpolicy2.eu/node/157>
Det sektorsövergripande samarbetet mellan den centrala regeringen, Comunidades Autonomas och lokala myndigheter understöddes av årliga autonoma handlingsplaner där de gemensamt finansierade åtgärderna beskrevs. Planerna redovisar hur åtgärderna kommer att övervakas med hjälp av indikatorer för att utvärdera deras effektivitet. Finansieringen var en del av den nationella budgeten.

Checklista

Hur kan man samarbeta för att samordna verksamheter och undvika dubbelarbete?

1. Har ni samordnat verksamheten med andra förvaltningsnivåer?
2. Har ni vidarebefordrat data och information om hur ni hanterar frågor om grundläggande rättigheter till andra förvaltningsnivåer?
3. Har ni försökt att inrätta en samordningsmekanism kring grundläggande rättigheter?

Nyckelresurser

- Staden Graz rapport om mänskliga rättigheter: <http://www.etc-graz.at/>
- Internationella sammanslutningar av lokala och regionala myndigheter, Europarådets kommunalkongress: <http://www.coe.int/t/congress/>
- Europeiska kommissionens program om städers strategier för att komma tillrätta med arbetslöshet och barnfattigdom: <http://ec.europa.eu/social/home.jsp?langId=en>

Ledarskap

Erfarenheterna visar på positiva effekter när man främjar egenansvar från förtroendevalda och högre tjänstemän inom den offentliga förvaltningen.

- De grundläggande rättigheterna måste stödjas av lokala politiker och förtroendevalda.
- Att lokala förtroendevalda aktivt engagerar sig för de grundläggande rättigheterna är av avgörande betydelse för att skapa en stark rörelse i samhället.

Exempel

Kommunfullmäktige i Örebro visade politiskt ledarskap genom att inrätta en arbetsgrupp för mänskliga rättigheter med folkvalda politiker, under sitt utskott för näringsliv och tillväxt. Arbetsgruppen inrättades för att se till att det finns ett enhetligt och integrerat arbetssätt i fråga om grundläggande rättigheter inom olika politikområden. Dess viktigaste uppgift är att främja staden som en plats där alla invånare respekteras genom att man delar med sig av kunskap och stimulerar lokal verksamhet.

Checklista

Engagerar ni förtroendevalda och högre tjänstemän?

1. Engagerar ni aktivt förtroendevalda och högre tjänstemän?
2. Producerar ni regelbundet meddelanden och informationsmaterial om grundläggande rättigheter för förtroendevalda?
3. Har ni föreslagit verktyg såsom revision, personalutvärderingar osv. som ledningen kan använda för att integrera de grundläggande rättigheterna i arbetsmetoderna?

Nyckelresurser

- Handledning för lokala ledare när det gäller att integrera lika möjligheter på lokal nivå från centrumet för lika möjligheter och bekämpning av rasism: <http://www.diversite.be/>
- De ekonomiska kostnaderna för den sociala utestängningen av romer – viktiga punkter som offentliggjorts av Världsbanken: <http://web.worldbank.org/>
- Dosta — Europarådets kongress pris till kommuner: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/dosta_en.asp

Finansiering

Att hitta en hållbar finansiering är av avgörande betydelse, men kan vara en utmaning för offentliga tjänstemän.

- En flerårig budget möjliggör långsiktig planering och kan skydda verksamhet för grundläggande rättigheter från de negativa effekterna av nedskärningar i de offentliga utgifterna och finansiella cyklerna.
- Ett partnerskap som omfattar flera nivåer bidrar till att utnyttja ytterligare finansieringskällor.
- Med en bottom-up-strategi garanteras en fördelning av medel som verkligen har betydelse på lokal nivå.
- Om det inte finns någon öronmärkt budget kan man genom att kombinera kommunal och regional finansiering bidra till finansieringen av initiativ.
- Man bör utnyttja nationella medel (t.ex. har vissa nationella människorättsinstitutioner särskilda bidrag för utbildningsprogram) och EU:s fonder för samfinansiering av program och projekt.

Att skydda budgetar mot nedskärningar

Att använda tillförlitliga uppgifter när man identifierar frågor som kräver att myndigheterna vidtar åtgärder gör det lättare att övertyga ledare och politiker om vikten av att ha tillgängliga medel. Detta bidrar till att

- peka på hur luckor i de befintliga bestämmelserna kan leda till ineffektivitet och möjligtvis till brott mot de mänskliga rättigheterna,
- formulera de grundläggande rättigheternas affärsnytta och skapa klarhet om valuta för pengarna.

Exempel

I Belgien syftar den sociala sammanhållningsplanen för städer och tätorter i Vallonien till att stödja kommuner som arbetar för att främja social sammanhållning. Detta innebär ofta en överföring av medel till en eller flera av de organisationer som genomför åtgärderna i planen. En "kommission för lokalt stöd" samordnar partnerskap och tillhandahåller verktyg för deltagande för att se till att planen fungerar väl, genom att stödja lokala projekt. Mer än hälften av kommunerna har deltagit och cirka 4 miljoner euro har anslagits till partnerorganisationerna.

Checklista

Har ni säkrat finansieringen för de grundläggande rättigheterna?

1. Har ni övervägt olika finansieringskällor för er verksamhet?
2. Har ni en flerårig budget för långsiktig stabilitet?
3. Har ni undersökt möjligheterna till gemensam finansiering från olika myndighetsnivåer?

Nyckelresurser

- EU-finansiering på området för rättsliga och inrikes frågor: http://ec.europa.eu/contracts_grants/grants_en.htm och <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/> EU:s regionalfonder: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/
- EU:s regionalfonder: <http://www.local.gov.uk/eu-funding-tracker>
- Storbritanniens sammanslutning av lokala myndigheter har ett verktyg för att hitta rätt EU-finansiering (EU funding tracker): <http://www.coe.int/>
- Jämställdhetsdimensionen i budgetarna: konkret genomförandehandledning från Europarådet: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/

Mer information, exempel och resurser finns på <http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

ATT KOMMUNICERA GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Hur förklarar
man bäst vikten av
rättigheter för alla?

De grundläggande rättigheterna är en rättslig skyldighet, men för att genomföra dem krävs offentligt stöd. Offentliga tjänstemän spelar en central roll när det gäller att tillhandahålla korrekt information, att ifrågasätta stereotyper och aktivt främja de grundläggande rättigheterna i den offentliga debatten.

Att övertyga allmänheten

Tjänstemän som deltog i riktade gruppdiskussioner under utvecklingen av verktygen lyfte fram följande:

- En enskild grupp entusiastiska människor som outtröttligt verkar för de grundläggande rättigheterna kan betyda skillnaden mellan framgång och misslyckande.
- Kännedom om de lokala förhållandena och samarbete med det civila samhället och lokalsamhällen på ett tidigt stadium i processen kan lösa upp osynliga former av opposition och bidra till att förebygga motstånd.
- Det är mycket viktigt att man visar på de positiva effekterna av initiativ, bland annat genom att lyfta fram framstående förespråkare (t.ex. högre chefer och politiker).
- Behovet att föra en offentlig debatt bidrar till att bemöta missuppfattningar.
- Offentliga kampanjer och en berättelse som politiska och andra ledare kan använda sig av för att föra fram ett konsekvent och sammanhängande budskap kan bidra till att avliva myter.

Exempel

I London har kommunfullmäktige i Hackney arbetat med sina partner inom hälso- och sjukvården och den privata sektorn för att förklara hur de grundläggande rättigheterna genomförs löpande. Detta har lett till att man har rekryterat 60 anställda, 20 tjänsteanvändare och en ledamot av kommunfullmäktige som frivilliga för att fungera som "förespråkare för mänskliga rättigheter med värdighet". De ser till att personalen kan omsätta lagstiftningen i praktiken och att användarna förstår sin rätt att överklaga. Detta gör man till exempel genom att anordna evenemang såsom en "värdighetsdag" för att främja de grundläggande rättigheterna.

Kommunfullmäktige stöder förespråkarna genom att ge dem regelbunden utbildning, och i samarbete med universitet i Roehampton håller man just nu på att testa förvaltningsverktygen från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter och uppmuntra användningen av dem. Detta gör man för att skapa en organisation med kunskap om metoder som bygger på mänskliga rättigheter, är användarinriktade och stöds av akademiska studier i politiskt beslutsfattande och styrning.

<http://www.hackney.gov.uk/>

Checklista

Hur kan vi involvera olika samhällsgrupper och berörda aktörer?

1. Försäkra er om att ni förstått vilka olika typer av motstånd som finns mot grundläggande rättigheter, både direkt och indirekt?
2. Kan ni visa på gynnsamma scenarier för att uppbåda stöd från grupper som är skeptiska?
3. Finns det offentliga personer som kan fungera som ambassadörer/förkämpar?
4. Har ni deltagit i offentliga debatter eller mediedebatter för att öka medvetenheten om de grundläggande rättigheterna och bemöta missuppfattningar?

Nyckelresurser

- Eurobarometerens EU-undersökningar tillhandahåller statistik om allmänhetens inställning till specifika frågor om grundläggande rättigheter: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_399_380_en.htm#393
- De nationella statistikbyråerna, och vissa nationella människorättsinstitutioner eller liknande organ, utför undersökningar.
- FRA har genomfört undersökningar om erfarenheten av diskriminering och andra kränkningar av grundläggande rättigheter hos olika minoritetsgrupper (judar, hbt-personer samt etniska minoriteter, däribland romer), barn och kvinnor: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps>

Kommunikationsstrategi

För att främja de grundläggande rättigheterna krävs en effektiv kommunikationsstrategi och samarbete med partner som kan fungera som aktörer eller mellanhänder för att föra ut budskapet till medborgarna. Genom att öka uppmärksamheten kring de grundläggande rättigheterna ser man till att frågan förblir aktuell för allmänheten. Föreslagna ämnen för fokusgruppdiskussioner:

- Använd en stadga för att bidra till att förmedla politikernas och tjänstemäns allmänna åtagande för grundläggande rättigheter – och be enskilda personer och institutioner att underteckna stadgan för att öka medvetenheten om den.
- Ta fram tydliga och exakta uppgifter och gör dem lättillgängliga och lättlästa, om möjligt på flera språk.
- Utnyttja den sakkunskap som finns hos kommunikationspersonalen för att utforska de möjligheter som ryms inom sociala medier, andra onlineverktyg och traditionella offentliga evenemang, för att öka medvetenheten om rättigheter.
- Utveckla en kommunikationsstrategi som bör omfatta information till tjänstemän, särskilt personer med direktkontakt med allmänheten, och som hjälper politikerna att hålla sig väl uppdaterade.

Exempel

Herefordshire Council i Storbritannien arbetade tillsammans med sina partner inom hälso- och sjukvården för att främja strategier för likabehandling inom alla offentliga tjänster i regionen. Detta ledde till att Herefordshire som första grevskap införde en stadga om likabehandling och mänskliga rättigheter. Stadgan undertecknades av olika offentliga tjänster, såsom polisen, räddningstjänsten, den lokala sjukhusförvaltningen, samt en rad frivillig- och civilsamhällesorganisationer. För att marknadsföra stadgan anordnade man en lansering för att nå ut till allmänheten, medier, lokala politiker och även kolleger runtom i Herefordshire. Denna följdes av informationskampanjen "No Discrimination HEREfordshire" (ingen diskriminering här i Herefordshire). Invånarna i samhället deltog aktivt i dess utformning och genomförande. Exempelvis utarbetade grupper för personer med funktionsnedsättning en värdighetskodex som uppmärksammades och antogs på många håll. <https://www.herefordshire.gov.uk/equality-and-diversity>

Checklista

Hur kan man förklara grundläggande rättigheter på ett sätt som knyter an till det dagliga livet och är lätt att förstå?

1. När ni ut till folkvalda och offentliga personer för att hjälpa dem att främja de grundläggande rättigheterna?
2. Har ni involverat kolleger som har direktkontakt med medborgarna i sitt arbete?
3. Har ni anpassat kommunikationsmaterialet så att även personer med funktionsnedsättning kan ta del av det?
4. Har ni förklarat gynnsamma scenarier för att visa på fördelarna med grundläggande rättigheter för alla i samhället?

Nyckelresurser

- Lättlästa publikationer, datorgrafik och andra användbara resurser från EU:s byrå för grundläggande rättigheter <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications>
- Stadgan som mobilapp <http://fra.europa.eu/en/charter4mobile>
- John Blankenstein-priset, som årligen delas ut av staden Haag till en organisation, en person eller en grupp som spelar en viktig roll i hbt-personers frigörelse <http://www.thehagueonline.com/>
- Europeiska priset till en framstående stad för barn från det europeiska nätverket för städer för barn (som instiftades av staden Stuttgart) <http://www.citiesforchildren.com/121.0.html>

Mer information, exempel och resurser finns på
<http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

Engagera er stadgan om flernivåstyre i Europa är nu redo att undertecknas

Stadgan, som antogs av Regionkommittén den 3 april 2014 och stöds av Europarådets kongress för lokala och regionala myndigheter, är ett politiskt manifest från de europeiska kommunerna och regionerna där alla offentliga myndigheter uppmanas att konkret förverkliga flernivåstyret i det dagliga beslutsfattandet och genomförandet av politiken.

Flernivåstyre innebär deltagande, samarbete, öppenhet, insyn, inkludering och utveckling av politisk samstämmighet – samtliga väsentliga förutsättningar för att garantera en framgångsrik offentlig politik i medborgarnas intresse. Stadgan är visserligen inte rättsligt bindande, men undertecknarna åtar sig att använda sig av flernivåstyret i förvaltningen av den offentliga politiken, ta initiativ till projekt i partnerskap med både den offentliga och den privata sektorn, vidareutveckla det territoriella samarbetet och modernisera sin förvaltning.

För att underteckna eller stödja stadgan, klicka på följande länk: <http://www.cor.europa.eu/mlgcharter>

DELTAGANDE OCH DET CIVILA SAMHÄLLET

Vilka är de mest effektiva metoderna för att maximera engagemanget?

Offentliga tjänstemän är skyldiga att garantera de mänskliga rättigheterna för alla i samhället. Detta inbegriper att nå ut till samhällets mest utsatta grupper för att förhindra att deras rättigheter kränks. Att arbeta tillsammans med enskilda personer, samhällsgrupper och deras föreningar bidrar på ett effektivt sätt till utvecklingen av framgångsrika initiativ.

För att framgångsrikt **engagera samhällsgrupper** krävs flexibilitet och partnerskap, men för att kunna göra det på ett effektivt sätt behövs en god insikt i den lokala befolkningsutvecklingen och i människors behov och önskemål.

- Fundera över särskilda krav från civilsamhällesorganisationer och enskilda personer för att underlätta deltagande.
- Se till att era evenemang för att öka engagemanget är tillgängliga genom att hålla dem vid lämpliga tider och på lättåtkomliga platser som är anpassade till personer med särskilda behov och undvik att använda jargong.
- Invånarna måste känna sig bekväma att prata om de samhällen där de bor, så se till att ni förstår den lokala mångfalden och de möjligheter och utmaningar som denna ger upphov till.
- Andra kanaler för deltagande bör användas, såsom webbplatser och sociala medier, så att människor själva kan välja den metod för att lämna kommentarer som passar dem bäst.

För att underlätta deltagande krävs lämpliga arrangemang och förfaranden för hur enskilda personer och samhällsgrupper kan ta kontakt med offentliga myndigheter och engagera sig i beslut som påverkar dem.

- Förklara syftet med samråden och hur enskilda personer och organisationer kan involveras i transparenta beslut.
- Deltagande kräver tid och resurser, men lönar sig genom att det leder till större egenansvar och engagemang hos alla berörda parter.
- Volontärer bidrar med energi och värdefulla insikter som kan bidra till att stärka samarbetet, så det kan vara fruktbart att involvera dem, men man bör vara tydligt med vad man förväntar sig.

Exempel

I mars 2012 tog staden Wien initiativ till Wienstadgan, i syfte att enas om gemensamma grundregler för stadens framtid, baserade på vad varje enskild person kan göra för att förbättra Wienbornas liv tillsammans. I centrum för initiativet stod insatser för att värna om ett brett deltagande av allmänheten. Omkring 10 000 personer deltog aktivt. Arbetet tillsammans med enskilda personer och samhällsgrupper var en central del av ett integrerat styrelsesätt för att undvika misstag som skulle kunna få invånarna att känna att de inte var delaktiga eller känna sig besvikna över att deras förväntningar inte hade uppfyllts.

Wiens borgmästare erbjöd alla organisationer i staden att bli partner. 325 organisationer anslöt sig till projektet, däribland företag, kultur- och idrottsföreningar, arbetsgivarföreningar, fackföreningar, religiösa samfund och politiska partier. Man inrättade ett nätforum och ett "journalnummer för stadgan", dit alla Wienbor kunde höra av sig och föreslå ämnen. 651 "stadgesamtal" anordnades i samtliga stadsdistrikt, i föreningslokaler, på pubar, kontor och skolor, i människors lägenheter, i parker och på offentliga badhus. 8 500 personer deltog, och man ägnade sammanlagt 12 700 timmar åt att diskutera hur man ville leva tillsammans som goda grannar. Stadgan lanserades i november 2012 och offentliggjordes på serbiska, turkiska, bosniska och kroatiska, som förutom tyska är de språk som främst talas i Wien.
<https://charta.wien.gv.at/>

Checklista

Skapar ni tillräckliga möjligheter för deltagande och det civila samhällets engagemang?

1. Har ni arbetat tillsammans med organisationer i det civila samhället och privatpersoner för att tillämpa de grundläggande rättigheterna?
2. Har ni gjort särskilda arrangemang för att underlätta deltagande av organisationer i det civila samhället och privatpersoner?
3. Har ni funderat över språkfrågor och olika behov?
4. Har ni funnit en plats som det är enkelt att ta sig till?

Resurser

- FRA:s video om hur organisationer i det civila samhället engageras i FRA:s arbete via plattformen för grundläggande rättigheter: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/videos>
- Europeiska unionen samråder med berörda parter i samband med utarbetandet av sin politik, på basis av principer och minimistandarder: http://ec.europa.eu/governance/docs/comm_standards_en.pdf

Mer information, exempel och resurser finns på
<http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

PLANERING, ÖVERVAKNING OCH UTVÄRDERING

Vilka åtgärder behövs för att kontrollera att projekten har en positiv inverkan på de grundläggande rättigheterna?

Som har visats genomgående i denna handledning, så krävs det ett integrerat engagemang och stöd för att genomföra de grundläggande rättigheterna på ett hållbart sätt. Vid återkopplingen med de intervjuade tjänstemännen underströks behovet av samstämmig planering, med deltagande av nyckelaktörer, för att se till att politiken och tjänsterna är effektiva och ger varaktiga resultat.

Identifiera problem

Politiker och beslutsfattare behöver tillförlitliga uppgifter och bevis för att bygga upp en bild av utmaningar, visa på behovet av åtgärder, bidra till att fastlägga rätt prioriteringar och använda resurserna effektivt.

- En bedömning av utgångsläget och situationen på plats gör det lättare att kartlägga nuvarande brister och utmaningar när det gäller skyddet av de grundläggande rättigheterna. En sådan bedömning hjälper också till att fastställa mål för framtida politik, strategier och handlingsplaner.
- Uppgifter om den nuvarande situationen kan samlas in från: EU-data, nationell statistik och andra källor, inklusive det civila samhället och den akademiska världen.
- Statistiken ger dock inte hela bilden, så leta vid sidan om offentliga källor genom att ni använder kvalitativa fältstudier, rapporter från icke-statliga organisationer, akademisk forskning och enskilda klagomål.

Exempel

Lancashire County Council i Storbritannien har infört en checklista för mänskliga rättigheter, som en del i den rapport som tjänstemännen lägger fram för sina chefer och politiker när de rekommenderar ett beslut eller en åtgärd:

- Har författaren till rapporten tagit hänsyn till lagen om mänskliga rättigheter?
- Är det sannolikt att den föreslagna rekommendationen eller åtgärden kommer att få konsekvenser för lagstiftningen om mänskliga rättigheter?
- Ta reda på vilka konventionsrättigheter som sannolikt kommer att påverkas.
- Ange kortfattat om något samråd med berörda parter har ägt rum.
- Ta reda på vilka grupper eller enskilda personer som sannolikt kommer att påverkas.
- Förklara varför en åtgärd eller rekommendation är nödvändig genom att hänvisa till den relevanta konventionen/lagen.
- På vilken rättslig grund vilar beslutet eller åtgärden?
- Vad är syftet med rekommendationen/åtgärden och vilka potentiella effekter kommer den att få?
- Tar rapporten hänsyn till de människorättsfrågor som tas upp ovan?

Checklista

Hur identifierar er organisation frågor med koppling till de grundläggande rättigheterna?

1. Har ni utvärderat den nuvarande situationen innan ni planerade ett initiativ på området grundläggande rättigheter?
2. Har ni använt statistik och objektiva uppgiftskällor för att underbygga ert ärende i förbindelserna med kolleger, chefer och politiker?
3. Har ni använt mätbara indikatorer för att analysera den nuvarande situationen?

Nyckelresurser

- Eurostat – Europeiska unionens statistikmyndighet: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
- EU:s portal för öppna data: <https://open-data.europa.eu/en/>
- FRA:s publikationer och resurser: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>
- Resultaten av FRA:s undersökningar av diskrimineringen inom EU på följande områden: HBT-personer, antisemitism, romer och våld mot kvinnor <http://fra.europa.eu/en>

Planering

Konsekvent planering i fråga om de grundläggande rättigheterna som involverar nyckelaktörer bidrar till att säkerställa att politik, strategier och program är effektiva och leder till varaktiga resultat.

- En **handlingsplan** kan vara ett användbart verktyg för en gemensam strategisk planering i fråga om grundläggande rättigheter.
- Genom att **involvera flera olika grupper av berörda aktörer** inom och utanför den offentliga förvaltningen kan man främja ett delat ansvar.
- Planeringen bör vara insynsvänlig och inbegripa deltagande av alla relevanta aktörer.
- Man bör lyfta fram föreslagna fördelar och de utmaningar som berör de personer som initiativen riktar sig till och de som arbetar ute på fältet.

Exempel

I den tjeckiska staden Ostrava organiserastillhandahållandet av sociala tjänster genom en samhällsplaneringsmodell som förenar tre huvudsakliga intressegrupper. Dessa är tjänsteleverantörerna, brukarna av sociala tjänster och staden Ostrava, som står för finansieringen. Det finns tio arbetsgrupper som deltar i samhällsplaneringen, varav en grupp representerar personer av romsk härkomst. Det finns fyra centrala mål som diskuteras och samordnas med alla medlemmar i arbetsgrupperna: stöd till befintliga sociala tjänster, utveckling av deras kapacitet, utforskning av nya tjänster samt stöd till och utveckling av befintliga relaterade verksamheter.

Checklista

Hur planerar er organisation sin verksamhet på området grundläggande rättigheter?

1. Har ni involverat grupper av personer som kan komma att ingå i målgruppen eller som kan ha påverkats?
2. Har ni involverat personal på fältet?
3. Har ni involverat folkvalda företrädare för att få deras politiska stöd och utvärderat framstegen?
4. Har ni upprättat en handlingsplan för att ta itu med problem med koppling till de grundläggande rättigheterna?

Övervakning och utvärdering

Om de inte övervakas och utvärderas på alla förvaltningsnivåer kan spänningar mellan olika politiska strategier förbises och förbli olösta. I vissa av de synpunkter som inkommit underströks att de politiska beslutsfattarna måste identifiera och analysera hur politiska strategier och åtgärder påverkar andra aspekter av de grundläggande rättigheterna i den inledande planeringsfasen för att undvika misstag.

- För att förstå inverkan måste tendenser och framsteg mätas över tiden.
- Strukturerad återkoppling från dem som är föremål för de politiska strategierna eller aktiviteterna kan användas för att bedöma inverkan på de grundläggande rättigheterna.
- En oberoende utvärdering kommer att öka legitimiteten i en slutlig rapport om ett projekt, en aktivitet eller en politisk åtgärd. Den kommer också att ge det civila samhället och andra berörda aktörer möjlighet att delta.
- Återkoppling i fråga om åtgärdernas effektivitet uppmuntrar nya idéer.
- Inriktningen och effektiviteten bör bedömas genom att man ställer sig frågan "leder detta till en förbättring av situationen – hur, varför och under vilka förutsättningar?"
- Rapportering av resultat och mindre lyckade erfarenheter leder till ökad ansvarighet och öppenhet.

Exempel

I Spanien ansvarar Baskiens oberoende ombudsmanna-institution (*ararteko*) för att försvara enskildas rättigheter i deras förbindelser med den baskiska offentliga förvaltningen genom att ta emot och hantera klagomål samt utvärdera den offentliga politiken. Den vidtar åtgärder för att se till att de baskiska myndigheternas arbete bygger på principerna om jämlikhet och icke-diskriminering oavsett människors sexuella läggning, främjar icke-diskriminering i det baskiska samhället som helhet och bekämpar homo-fobi och transfobi. <http://www.ararteko.net>

En arbetsplan utarbetades för perioden 2011–2013. En av de frågor som lyftes fram var behovet av att öka medvetenheten och förbättra utbildningen om sexuell mångfald och könsidentitet. Utvärdering och övervakning har visat att läromedel har utgjort ett positivt bidrag för skolor och föräldrar. Detta har också bidragit till att säkerställa stöd från den baskiska regeringen.

Checklista

Övervakar och utvärderar er myndighet sina resultat på området grundläggande rättigheter?

1. Har ni utarbetat särskilda indikatorer som särskilt rör det berörda området inom grundläggande rättigheter?
2. Har ni hållbara datakällor för att kunna mäta tendenser och framsteg över tiden?
3. Har ni inhämtat synpunkter från målgruppen? Har ni beställt en oberoende utvärdering?
4. Har ni beaktat utvärderingsresultat vid planeringen av nya aktiviteter?

Nyckelresurser

- Exempel på nationella handlingsplaner för mänskliga rättigheter och FN:s handbok om nationella handlingsplaner för mänskliga rättigheter: <http://www.ohchr.org/>
- Handbok om övervakning av rasism och diskriminering – ett hjälpmedel vid utvärderingen av politiska åtgärder: <http://www.eu-ecar.eu>
- FN:s handledning för mätning och tillämpning av indikatorer för mänskliga rättigheter: <http://www.ohchr.org/>
- FRA:s arbete om indikatorer: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/>

Mer information, exempel och resurser finns på <http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

SLUTSATSER

I hela denna handledning – **Att göra rättigheter till verklighet** – har vi strävat efter att visa hur en samordnad strategi kan bidra till att stärka dialogen och samarbetet mellan alla som arbetar med grundläggande rättigheter i EU – från lokal och regional nivå till nationella regeringar och parlament till europeiska och internationella organ, nationella institutioner såsom ombudsmän, organ för främjande av likabehandling, nationella människorättsinstitutioner, det civila samhället och medborgarna själva.

Kontakten med enskilda personer och samhällsgrupper kommer att bidra till att skapa en dynamik av integrerade styrelseformer och åstadkomma en positiv förändring. Detta innebär att man bygger vidare på det utmärkta arbete som man hittills har utfört för att göra den regionala och lokala politiken och de regionala och lokala tjänsterna mer lyhörda för allmänhetens behov, eftersom dessa underbyggs av de grundläggande rättigheterna.

Principen om att **integrera grundläggande rättigheter** handlar om att lära sig av sina kolleger och om att hjälpa andra tjänstemän att dra nytta av de metoder som har (eller inte har) fungerat för er.

Det är trots allt vad **Att göra rättigheter till verklighet** handlar om i grunden.

Hur kan ni
inspirera kolleger
och allmänheten så
att de inser betydelsen
av grundläggande
rättigheter i ert
arbete?

Om du vill ha mer information och exempel, gå till vårt onlineverktyg, där du kan

- ta reda på vad som händer runt om i Europa
- och ge exempel på den praxis du själv använder

<http://fra.europa.eu/en/joinedup/home>

Återgivning

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter och Regionkommittén välkomnar återanvändning av innehållet i denna handledning och av onlineverktyget, i syfte att bidra till att öka medvetenheten hos lokala, regionala och nationella tjänstemän om hur de kan integrera grundläggande rättigheter i beslutsfattande, tillhandahållande av tjänster och administrativ praxis.

Det är tillåtet att återge denna information, förutsatt att Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter och Regionkommittén anges som källa.

Feedback

Kommentarer och förslag till förbättringar av denna vägledning och onlineverktyget på <http://fra.europa.eu/en/joinedup/home> välkomnas via joinedup@fra.europa.eu.

Tack

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter och Regionkommittén skulle vilja tacka de tjänstemän och sakkunniga på lokal, regional, nationell, europeisk och internationell nivå som har bidragit till utvecklingen av onlineverktyget *Joining up fundamental rights*.

Bidragsgivare: <http://fra.europa.eu/en/joinedup/about/contributors>

Denna handledning utarbetades med hjälp av Jiwan Raheja och Michael Keating.

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) tillhandahåller oberoende, evidensbaserat stöd och sakkunskap i fråga om grundläggande rättigheter till EU:s institutioner och medlemsstater. Byrån för grundläggande rättigheter är ett oberoende EU-organ som finansieras genom unionens budget.

I partnerskap med EU:s institutioner, medlemsstaterna och andra organisationer på internationell, europeisk och nationell nivå spelar Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter en viktig roll i att göra de grundläggande rättigheterna till verklighet för alla som bor i EU.

Denna vägledning bygger på praktiska erfarenheter från hundratals lokala, regionala och nationella offentliga tjänstemän. Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter höll 32 fokusgruppdiskussioner och sakkunnigintervjuer i åtta EU-medlemsstater (Belgien, Bulgarien, Tjeckien, Italien, Nederländerna, Spanien, Sverige och Storbritannien).

<http://fra.europa.eu/en>

Facebook: <http://www.facebook.com/fundamentalrights>

Twitter: <http://twitter.com/EURightsAgency>

YouTube: <http://www.youtube.com/user/EUAgencyFRA>

Kontakt: Information@fra.europa.eu

Regionkommittén är EU:s ledamotsförsamling för regionala och lokala företrädare från EU:s alla 28 medlemsstater. Ledamöternas uppdrag är att involvera de regionala och lokala myndigheter och grupper som de företräder i EU:s beslutsprocess och informera dem om EU:s politik. Europeiska kommissionen, Europaparlamentet och rådet är skyldiga att rådfråga kommittén inom politikområden som berör kommuner och regioner. Kommittén kan också väcka talan vid Europeiska unionens domstol om dess rättigheter inte respekteras eller om kommittén anser att EU-lagstiftningen strider mot subsidiaritetsprincipen eller åsidosätter regionala eller lokala befogenheter.

Regionkommittén har under de senaste sex åren utvecklat givande och hållbara förbindelser med Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter genom att upprätta en årlig dialog om frågor med anknytning till grundläggande rättigheter som är särskilt viktiga på EU-nivå och relevanta för de regionala och lokala myndigheterna. Denna dialog är ett diskussionsforum för ämnen som rättsstaten, tillgång till rättslig prövning, flernivåstrategier för att bekämpa hatbrott i EU, barnets rättigheter och grundläggande rättigheter för irreguljära migranter.

<http://cor.europa.eu/Pages/welcome.html>

Stadgan om flernivåstyret: <http://www.cor.europa.eu/mlgcharter>

Kontakt: mlgcharter@cor.europa.eu

EUROPEISKA UNIONEN

Regionkommittén

Rue Belliard/Belliardstraat, 101 _ 1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Tel. +32 22822211 _ Fax +32 22822325

www.cor.europa.eu

 @EU_CoR <https://www.facebook.com/committee.of.the.regions>